

PA6522
F2
M2
18763

FONDO BIBLIOTECA PÚBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEÓN

T. de la Biblioteca Pública del Estado de Nuevo León.

(3)
P. OVIDII

NASSONIS

FASTORUM

LIBER I.

Tempora cum causis Latium digesta per annum,
Lapsaque sub terras, ortaque signa canam.
Excipe pacato, Cæsar Germanice, vultu
Hoc opus; & timide dirige navis iter.
Officioque levem non aversatus honorem,
Huic tibi devoto, numine dexter ades.
Sacra recognoscas annalibus eruta priscis:
Et quo sit merito quæque notata dies.
Invenies illic & festa domestica vobis:
Sæpè tibi pater est, sæpè legendus avus.
Quæque ferunt illi pictos signantia fastos,
Tu quoque cum Druso præmia fratre feres.
Cæsar's arma canant alii: nos Cæsar's aras,
Et quoscumque sacris addidit ille dies.
Annue conanti per laudes ire tuorum:
Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum: dederis in carmina vires;
Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina iudicium docti subitura movetur
Principis, ut Clario missa legenda Deo.

FASTORUM

4

Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
 Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus & ad nostras cum se tulit impetus artes,
 Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, & fas est, vates rege vatis habenas:
 Auspice te felix totus ut annus eat.
Tempora digeret cum conditor Urbis in anno
 Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras:
 Curaque finitimos vincere major erat.
Est tamen & ratio, Cæsar, quæ moverit illum,
 Erroremque suum quo teatur, habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans:
 Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses à funere conjugis uxor
 Sustinet in vidua tristitia signa domo.
Hæc igitur vidit trabeati cura Quirini,
 Cum rudibus populis annua jura daret.
Matris erat primus mensis, Venerisque secundus;
 Hæc generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius à senibus, juvenum de nomine quartus;
 Quæ sequitur, numero turba notata fuit.
At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras:
 Mensibus antiquis præposuitque duos.
NE tamen ignorem variorum jura dierum:
 Non habet officium lucifer omnis idem.
Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur;
 Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perstare die sua jura putaris:
 Qui jam fastus erit, mane nefastus erat.
Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari.
 Verbaque honoratus libera prætor habet.
Est quoque quo populum jus est includere septis;
 Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.

LIBER I.

5

Vindicat Ausonias Junonis cura Kalendas:
 Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela Deo caret: omnibus istis
 (Ne fallare cave) proximus Ater erit.
Omnem ab eventu est; illis nam Roma diebus
 Damna sub adverso tristia Marte tulit.
Hæc tibi dicta semel, toties hærentia Fastis,
 Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.
ECce tibi faustum Germanice, nuntiat annum;
 Inque meo primùm carmine Janus adest.
Jane biceps, anni tacitè labentis origo,
 Solus de superis qui tua terga vides;
Dexter ades ducibus: quorum secunda labore
 Otia terra ferax, otia pontus habet.
Dexter ades, patribusque tuis, populoque Quirini:
 Et resera nutu candida templa tuo.
Prospera lux oritur, linguis animisque favete.
 Nunc dicenda bonâ sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
 Jurgia: differ opus livida turba tuum.
Cernis odoratis ut luceat ignibus æther,
 Et sonet accensis spica Cilissa focus?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
 Et tremulum summa spargit in æde jubar.
Vestibus intactis Tarpejas itur in arces:
 Et populus festo concolor ipse suo est.
Jamque novi præeunt fasces, nova purpura fulget,
 Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
 Quos aluit campis herba Falisca suis.
Jupiter, arce sua cum totum spectet in orbem,
 Nil nisi Romanum, quod teatur, habet.
Salve festa dies meliorque revertere semper,
 A populo rerum digna potente coli.

Quem tamen esse Deum te dicam, Jane biformis?
 Nam tibi par nullum Græcia numen habet.
 Ede simul causam, cur de cælestibus unus,
 Sitque quod à tergo, sitque quod ante, vides.
 Hæc ego cùm sumptis agitarem mente tabellis,
 Lucidior visa est, quàm fuit ante, domus.
 Tùm sacer ancipiti mirandus imagine Janus
 Bina repentè oculis obtulit ora meis.
 Extimui, subsique metu riguisse capillos:
 Et gelidum subito frigore pectus erat.
 Ille tenens baculum dextrâ, clavemque sinistrâ,
 Edidit hos nobis ore priore sonos.
 Disce metu posito, vates operose dierum,
 Quod petis, & voces percipe mente meas.
 Me chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant:
 Aspice quàm longi temporis acta canam.
 Lucidus hic aër, &, quæ tria corpora restant,
 Ignis, aqua, & tellus, unus acervus erant.
 Ut semel hæc rerum secessit lite suarum,
 Inque novas abiit massa soluta domos,
 Cælum flamma petit: prior locus aëra cepit:
 Sederunt medio terra, fretumque loco.
 Tunc ego, qui fueram globus, & sine imagine moles,
 In faciem redii, membraque digna Deo.
 Nunc quoque confusæ quoniam nota parva figuræ est,
 Ante quod est in me, postque videtur idem.
 Accipe quæsitæ quæ causa sit altera formæ;
 Hanc simul ut noris, officiumque meum.
 Quidquid ubique vides, cælum, mare, nubila, terras;
 Omnia sunt nostra clausa, parentque manu.
 Me penes est unum vasti custodia mundi;
 Et jus vertendi cardinis omne meum est.
 Cùm libuit pacem placidis emittere tectis;
 Libera perpetuas ambulat illa vias.

Sanguine letifero totus miscebitur orbis.
 Ni teneant rigidæ condita bella seræ.
 Præsideo fortibus cæli cum mitibus Horis:
 Et redit officio Jupiter, itque meo,
 Inde vocor Janus, cui cùm Cereale sacerdos
 Imponit libum, farraque mixta sale.
 Nomina ridebis: modò namque Patulcius idem,
 Et modò sacrificio Clusius ore vocor.
 Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
 Nomine diversas significare vices.
 Vis mea narrata est; causam nunc discite figuræ:
 Jam tamen hunc aliqua tu quoque parte vides.
 Omnis habet geminas hinc, atque hinc, janua frontes:
 Et quibus hæc populum spectat, at illa Larem.
 Utque sedens primi vester prope limina tecti
 Janitor, egressus, introitusque videt:
 Sic ego prospicio cælestis janitor aulae
 Eoas partes, Hesperiasque simul.
 Ora vides Hecates in tres vertentia partes:
 Servet ut in ternas compita secta vias.
 Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam;
 Cernere non moto corpore bina licent.
 Dixerat: & vultu, si plura requirere vellem,
 Difficilem mihi se non fore pactus erat.
 Sumpsi animum, gratesque Deo non territus egi:
 Verbaque sum spectans pauca locutus humum.
 Dic age, frigidibus quare novus incipit annus,
 Qui melius per ver incipiendus erat?
 Omnia tunc florent: tunc est nova temporis ætas,
 Et nova de gravidò palmite gemma tumet.
 Et modò formatis operitur frondibus arbor,
 Prodit & in summum seminis herba solum:
 Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
 Ludit & in pratis, luxuriatque pecus.

Tunc blandi soles, ignotaque prodit hirundo,
 Et luteum celsa sub trabe figit opus.
 Tunc patitur cultus ager, & renovatur aratro;
 Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
 Quæsieram multis: non multis ille moratus,
 Contulit in versus sic sua verba duos.
 Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis:
 Principium capiunt Phœbus & Annus idem.
 Postea mirabar, cur non sine litibus esset
 Prima dies: Causam percipe, Janus ait.
 Tempora commisi nascentia rebus agendis;
 Totus ab auspicio ne foret annus iners.
 Quisque suas artes ob idem delibatur agendo:
 Nec plus quam solitum testificatur opus.
 Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,
 Jane, tibi primum thura merumque fero?
 Ut possis aditum per ine, qui limina servo,
 Ad quoscumque voles, inquit, habere Deos.
 At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis,
 Et damus alternas, accipimusque preces?
 Tum Deus incumbens baculo, quem dextra tenebat;
 Omnia principiis, inquit, inesse solent.
 Ad primam vocem timidus advertitis aures,
 Et primum visam consulit augur avem.
 Tempora patent, auresque Deum: nec lingua caducas
 Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.
 Desierat Janus: nec longa silentia feci,
 Sed tetigi verbis ultima verba meis.
 Quid vult palma tibi rugosaque carica, dixi,
 Et data sub niveo condita mella cado?
 Omen, ait, causa est: ut res sapor ille sequatur,
 Et peragat conceptum dulcis ut annus iter.
 Dulcia cur dentur video: stipis adijce causam,
 Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.

Risit, & O quàm te fallunt tua sæcula, dixit,
 Qui stipe mel sumpta dulcius esse putas.
 Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
 Cujus non animo dulcia lucra forent.
 Tempore crevit amor, qui nunc est sumus, habendi:
 Vix ultra, quò jam progrediatur, habet.
 Pluris opes nunc sunt, quam præsci temporis annis;
 Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
 Dum casa Martigenum capiebat parva Quirinum,
 Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
 Jupiter angusta vix totus stabat in æde,
 Inque Jovis dextra ficile fulmen erat.
 Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis;
 Pascibatque suas ipse Senator oves.
 Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem;
 Et foenum capiti supposuisse, fuit.
 Jura dabat populis posito modò Prætor aratro;
 Et levis argenti lamina crimen erat.
 At postquam fortuna loci caput extulit hujus,
 Et tetigit summo vertice Roma Deos;
 Creverunt & opes, & opum furiosa cupido:
 Et, cum possideant plurima, plura petunt.
 Quærere ut absumant, absumpta requirere certant:
 Atque ipse vitis sunt alimenta vices.
 Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda,
 Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.
 In pretio pretium nunc est: sat census honores:
 Census amicitias; pauper ubique jacet.
 Tu tamen, auspicio si sit stipis utile, quæris:
 Cûrque juvent nostras æra vetusta manû.
 Æra dabant olim: melius nunc omen in auro est,
 Victaque concessit prisca moneta novæ.
 Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus
 Aurea: majestas convenit ipsa Deo.

Laudamus veteres : sed nostris utimur annis :
 Mos tamen est æquè dignus uterque coli.
 Finierat monitus : placidis ita rursùs , ut antè,
 Clavigerum verbis alloquor ipse Deum.
 Multa quidem didici : sed cur navalis in ære
 Altera signata est , altera forma biceps ?
 Noscere me duplici posses in imagine , dixit ;
 Ni vetus ipsa dies extenuasset opus.
 Causa ratis superest : Tuscum rate venit in annem,
 Ante perarato falcifer orbe Deus.
 Hac ego Saturnum memini tellure receptum :
 Cælitibus regnis à Jove pulsus erat.
 Inde diu genti mansit Saturnia nomen :
 Dicta quoque est Latium terra , latente Deo.
 At bona posteritas puppim formavit in ære ;
 Hospitis adventum testificata Dei.
 Ipse solum colui , cuius placidissima lævum.
 Radit arenosi Tibridis unda latus.
 Hic , ubi nunc Roma est , tunc ardua silva virebat :
 Tantaque res paucis pascua bobus erat.
 Arx mea collis erat , quam vulgus nomine nostro
 Nuncupat , hæc ætas Janiculumque vocat.
 Tunc ego regnabam , patiens cùm terra Deorum
 Esset , & humanis numina mixta locis.
 Nondum Justitiam facinus mortale fugarat :
 Ultima de superis illa reliquit humum.
 Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat ;
 Nullus erat , justis reddere jura , labor.
 Nihil mihi cum bello , pacem postesque tuebar :
 Et clavem ostendens : Hæc , ait , arma gero.
 Presserat ore Deus : tunc sic ego nostra resolvì,
 Voce meâ voces elicente Dei.
 Cùm tot sint Jani , cur stas sacratus in uno,
 Hic , ubi juncta foris templa duobus habes ?

Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
 Protinus Oebalii retulit arma Tati :
 Utque levis custos armillis capta , Sabinos
 Ad summæ tacitos duxerit arcis iter.
 Inde , velut nunc est , per quem descenditis , inquit,
 Arduus in valles per fora clivus erat :
 Et jam contigerant portam , Saturnia cujus
 Dempserat oppositas invidiosa seras.
 Cum tanto veritus committere numine pugnam,
 Ipse meæ movi callidus artis opus :
 Oraque , qua pollens ope sum , fontana reclusi,
 Sumque repentinas ejaculatus aquas.
 Ante tamen madidis subjeci sulfura venis :
 Clauderet ut Tatío fervidus humor iter.
 Cujus ut utilitas pulsus percepta Sabinis ;
 Que fuerat , tuto reddita forma loco est.
 Ara mihi posita est parvo conjuncta sacello :
 Hæc adolet flammis cum strue facta suis.
 At cur pace lates , motisque recluderis armis ?
 Nec mora ; quæsi reddita causa mihi est.
 Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
 Tota patet dempta janua nostra sera.
 Pace Fores obdo ; ne quâ discedere possit :
 Cæsareòque diu numine clausus ero.
 Dixit : & attollens oculos diversa tuentes,
 Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
 Pax erat ; & vestri , Germanice , causa triumphì
 Tradiderat domitas jam tibi Rhenus aquas.
 Jane fac æternos , pacem , pacisque ministros :
 Neve suum præsta deserat auctor opus.
 Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere Fastis,
 Sacravere patres hac duo templa die.
 Accipit Phœbo Nymphæque Coronide natum
 Insula , dividuâ quam premit annis aqua.

Jupiter in parte est, cepit locus unus utrumque,
Junctaque sunt magno templa nepotis avo.

Quis vetat & stellas, ut quæque oriturque caditque,
Dicere? propositi pars fuit illa mei.

Felices animæ, quibus hæc cognoscere primis,
Inque domos superas scandere, cura fuit.

Credibile est, illos pariter vitisque jocisque
Altius humanis exeruisse caput.

Non venus, & vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiæve labor.

Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnorumque fames sollicitavit opum.

Admovère oculis distantia sidera nostris,
Ætheraque ingenio supposuère suo.

Sic petitur cælum, non, ut ferat Ossam Olympus,
Summaque Peliacus sidera tangat apex.

Nos quoque sub ducibus cælum metabimur illis,
Ponemusque suos ad vaga signa dies.

ERgo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque cælesti rore madebit humus,

Octripedis frustra quærentur brachia Cancri:
Præceps occiduas ille subibit aquas.

Institierint imbres missi tibi nubibus atris;
Nonæ signa dabunt exoriente Lyra.

Quatnor adde dies ductis ex ordine Nonis;
Janus Agonali luce piandus erit.

Nominis esse potest succinctus causa minister,
Hostia cælitibus quo feriente cadit.

Qui calido strictus tincturus sanguine cultros,
Semper agatne, rogat; nec, nisi jusus, agit.

Pars putat hoc festum prisca Agnalia dictum;
Una sit ut proprio littera dempta loco.

Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem,

An, quia prævisos in aqua timet hostia cultros;
A pecoris lux est ipsa notata metu?

Fas etiam fieri solitis ætate priorum
Nomina de ludis Græca tulisse diem.

Et prius antiquus dicebat Agonia sermo,
Veraque judicio est ultima causa meo.

Utque ea non certa est: ita re placere sacrorum
Numina lanigeræ conjuge debet ovis.

Victima, quæ dextrâ cecidit victrix, vocatur:
Hostibus à domitis hostia nomen habet.

Antè, Deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica salis.

Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hospita navis aquas.

Thura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.

Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.

Si quis erat, factis prati de flore coronis,
Qui posset violas addere, dives erat.

Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
In sacris nullum culter habebat opus.

Prima Ceres avidæ gavisæ est sanguine porcæ,
Ultra suas merita cæde nocentis opes.

Nam sata vere novo teneris lactentia succis
Eruta setigara comperit ore suis.

Sus dederat pœnas: exemplo territus hujus
Palmitè debucras abstinnisse caper.

Quem spectans aliquis dentes in vite præmentem,
Talia non tacito verba dolore dedit:

Rode caper vitem: tamen hinc, cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.

Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche; mero.

Culpa sui nocuit; nocuit quoque culpa capellæ,
 Quid bos? quid placidæ commeruistis oves?
 Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
 Viderat inceptos destituisse favos.
 Cærulea quem genitrix, ægrè solata dolentem,
 Addidit hæc dictis ultima verba suis:
 Siste puer lacrymas: Proteus tua damna levabit,
 Quoque modo repares, quæ periére, dabit.
 Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
 Impediant geminas vincula firma manus.
 Pervenit ad vatem juvenis: resolutaque somno
 Alligat æquorei brachia capta senis.
 Ille suam faciem transformat, & alterat arte:
 Mox dormitus vinculis in sua membra redit.
 Oraque cærulea tollens rorantia barba,
 Qua dixit, repares arte requiris apes?
 Obrue mactati corpus tellure juveni;
 Quod petis à nobis, obrutus ille dabit.
 Jussa facit pastor: fervent examina putri
 De bove; mille animas una necata dedit.
 Pavit ovis pratium: verbenas improba carpsit,
 Quas pia Dis ruris ferre solebat anus.
 Quid tuti superest, animam cum ponat in aris
 Lanigerumque pecus ruricolæque boves?
 Placat equo Persis radiis Hiperiona cinctum,
 Ne detur celeri victima tarda Deo.
 Quæ semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
 Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
 Extæ canum vidi Trivia libare Sabæos,
 Et quicumque tuas accollit Hæme nives.
 Cæditur & rigido custodi ruris asellus.
 Causa pudenda quidem est, sed tamen apta, Deo.
 Festa corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi,
 Tertia quæ solito tempore bruma refert.

Di quoque cultores in idem venère Lycæi,
 Et quicumque loci non alienus eras:
 Panes, & in Venerem Satyrorum prona juvenus,
 Quæque colunt annes solaque rura deæ.
 Venerat & senior paulo Silenus asello,
 Qui rubroque avidas inguine terret aves.
 Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti,
 Gramine vestitis accubueré toris.
 Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam:
 Miscendas largè rivus agebat aquas.
 Najades, effusus allæ sine pectinis usu,
 Pars aderant positis arte manûque comis.
 Illa super suras tunicam collecta ministiat:
 Altera dissuto pectus aperta sinu.
 Exerit hæc humerum: vestes trahit illa per herbas.
 Impediunt teneros vincula nulla pedes.
 Hinc allæ Satyris incendia mitia præbent:
 Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
 Te quoque, inextinctæ Silene libidinis, urunt;
 Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.
 At ruber hortorum decus, & tutela Priapus,
 Omnibus ex illis Lotide captus erat.
 Hanc cupit, hanc optat, sola suspirat in illa:
 Signaque dat nutu: sollicitatque notis.
 Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam,
 Irrisum vultu despicit illa suo.
 Nox erat: & vino somnum faciente, jacebant
 Corpora diversis victa sopore locis.
 Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis,
 Sicut erat jussu fessa, quievit humos.
 Surgit amans: animamque tenens, vestigia furtim,
 Suspenso digitis fert taciturna gradu.
 Ut tetigit niveæ secreta cubilia Nymphæ;
 Ipse, sui flatus ne sonet aurâ, cavet.

Et jam finitima corpus librabat in herba:
 Illa tamen multi plena soporis erat.
 Gaudet: & à pedibus tracto velamine, vota
 Ad sua felici cœperat ire via.
 Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
 Intempestivos edidit ore sonos.
 Territa consurgit Nympe: manibusque Priapum
 Rejicit: & fugiens concitat omne nemus.
 Ad Deum obscœna nimium quoque parte paratus,
 Omnibus ad lunæ lumina risus erat.
 Morte dedit pœnas auctor clamoris: & hæc est
 Hellespontiaco victima grata Deo.
 Intacte fueratis aves solatia ruris,
 Assuetum silvi, innocuumque genus;
 Quæ facitis nidos, & plumis ova fovetis,
 Et facili dulces editis ore sonos.
 Sed nihil ista juvant: quia linguæ crimen habetis,
 Dique putant mentes vos aperire suas.
 Nec tamen hoc falsum: nam dis, ut proxima quæque
 Nunc pena veras, nunc datis ore notas.
 Tuta diu volucrum proles, tunc denique cæsa est,
 Juveruntque Deos indicis exta sui.
 Ergo sæpè suo conjux abducta marito
 Uritur in calidis alba columba focis.
 Nec defensa juvant Capitolia, quominus anser
 Det jecur in lances, Inachi, lauta tuas.
 Nocte decem noctis cristatus cœditur ales:
 Quod tepidum vigilli provocet ore diem.
 Interea Delphin clarum super æthera sidus
 Tollitur: & patriis exerit ora vadis.
Postera lux hyemem medio discrimine signat:
 Equaque præteritæ quæ superabit, erit.
Proxima prospiciet Tithono Aurora relicto,
 Arcadiæ sacrum pontificale decem.

Te quoque lux eadem, Turni soror, æde recepit,
 Hic ubi virgineâ campus obitur aqua.
 Undè petam causas horum moremque sacrorum?
 Diriget in medio quis mea vela freto?
 Ipsa mone, quæ nomen habes à carmine ductum,
 Propositoque save, ne tuus erret honor.
 Orta prior Lunâ (de se si creditur ipsi)
 A magno tellus Arcade nomen habet.
 Hinc fuit Evander; qui, quamquam clarus utroque,
 Nobilior sacræ sanguine matris erat.
 Quæ, simul æthereos animo conceperat ignes,
 Ore dabat pleno carmina vera Dei.
 Dixerat hæc, nato motus instare, sibi que;
 Multaque præterea tempore nacta fidem.
 Nam juvenis, nimium vera cum matre fugatus
 Deserit Arcadium, Parrhasiumque Iarem.
 Cui genitrix flenti, fortuna viriliter, inquit,
 Siste, precor, lacrymas, ista ferenda tibi est.
 Sic erat in fati; nec te tua culpa fugavit.
 Sed Deus; offensus pulsus es urbe Deo.
 Nec meriti pœnam pateris, sed Numinis iram.
 Est aliquid magnis crimen abesse malis.
 Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
 Pectora pro facto spemque, metumque suo.
 Nec tamen, ut primus, mœrens mala talia passus,
 Obruit ingentes ista procella viros.
 Passus idem est, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
 Cadmus, in Aonia constitit exsul humo.
 Passus idem Tydeus; & idem Pagaseus Iason:
 Et quos præterea longa referre mora est.
 Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor:
 Ut volucris, vacuo quidquid in orbe pater.
 Nec fera tempestas toto tamen errat in anno;
 Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.

Vocibus Evander, & firmus mente parentis,
 Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
 Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
 Egerat, & Tuscis obviis ibat aquis.
 Fluminis illa latus cui sunt vada juncta Terenti,
 Aspicit, & sparsas per loca casas.
 Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis;
 Continuitque manu torva regentis iter.
 Et procul in dextram tendens sua brachia ripam,
 Pinea non sano ter pede texta ferit.
 Neve daret saltum properans insistere ripæ,
 Vix est Evandri vixque retenta manu.
 Dique petitorum, dixit, salvete locorum:
 Tuque novos cælo terra datura Deos:
 Fluminaque, & fontes, quibus utitur hospita tellus;
 Et nemorum Nymphæ, Naiadumque chori:
 Este bonis avibus visi natôque mihique:
 Ripaque felici tacta sit ista pede.
 Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles?
 Juraque ab hac terra cetera terra petet?
 Montibus his olim totus promittitur orbis.
 Quis tantum fati credat habere locum?
 Et jam Dardanix tangent hæc littora pinus;
 Hic quoque causa novi fœmina Martis erit.
 Chære nepos, Palla, funesta quid induis arma?
 Indue; non humili vindice cæsus eris.
 Victa tamen vincens, eversa que Troja resurgens:
 Obruet hostiles ista ruina domos.
 Urte victrices Neptunia Pergama flammæ:
 Nunc minor hic, toto est altior orbe cinis.
 Jam prius Æneas sacra, & sacra altera, patrem
 Afferet, Iliacos excipe, Vesta, Deos.
 Tempus erit, quum vos, orbemque tuebitur idem,
 Et fient ipso sacra colente Deo.

Et penes Augustos patriæ tutela manebit.
 Hanc fas imperii fræna tenere domum.
 Inde nepos, natusque Dei, licet ipse recuset,
 Pondera cælesti mente paternam feret.
 Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris;
 Sic Augusta novum Julia Numen erit.
 Talibus ut dictis nostros descendit in annos;
 Substitit in medios præciosa lingua sonos.
 Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
 Felix, exsilium cui locus ille fuit.
 Nec mora longa fuit: stabant nova tecta: nec alter
 Montibus Ausoniis Arcade major erat.
 Ecce boves illuc Erytheidas applicat heros,
 Eumeasus longi claviger orbis iter.
 Dumque huic hospitium domus est Tegeæa, vagantur,
 Incustoditæ lata per arva boves.
 Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes,
 De numero tauros sensit abesse duos.
 Nulla videt quærens taciti vestigia furti:
 Traxerat aversos Cacus in antra ferrox:
 Cacus Aventinæ timor atque infamix silvæ,
 Non leve finitimis hospitibusque malum.
 Dira viro facie; vires pro corpore; corpus
 Grande, pater monstri Mulciber hujus erat.
 Proque domo, longis spelunca recessibus ingens
 Abdita, vix ipsis inveniendâ feris.
 Ora super postes affixaque brachia pendent,
 Squallidaque humanis ossibus albet humus.
 Servatâ male parte boum Jove natus abibat:
 Mugitum rauco furta dedere sono
 Accipio; revocamur, ait, vocemque secutus
 Impia per silvas victor ad antra venit.
 Ille aditum fracti præstruxerat objice montis:
 Vix juga movissent quinque bis illud onus.

Nititur hic humeris, (cælum quoque sederat illis)
 Et vastum motu collabefactat onus.
 Quod simul eversum est; fragor æthera terruit ipsum,
 Ictaque subsedit pondere mollis humus.
 Prima movet Cacus collata prælia dextra,
 Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
 Quis ubi nihil agitur, patrias mâle fortis ad artes
 Confugit, & flammâ ore sonante vomit.
 Quas quoties proflat, spirare Typhoëa credas,
 Et rapidum Æthno fulgur ab igne jaci.
 Occupat Alcides: adductaque clava trinodis
 Ter quater adversi sedit in ore viri.
 Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos:
 Et lato moriens pectore plangit humum.
 Immolat ex illis taurum tibi Jupiter unum
 Victor: & Evandrum, ruricolâsque vocat.
 Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram.
 Hic ubi pars urbis de bove nomen habet,
 Nec tacet Evândri mater, propè tempus adesse;
 Hercule quo tellus sit satis usa suos.
 At felix vates, ut dis gratissima vixit,
 Possidet hunc Jani sic dea mense diem.
 Jovis in magni castus Jovis æde sacerdos
 Seminâs flammis viscera libat ovibus.
 Sanguis hinc est omnis populo provincia nostro,
 Et tuus Augusto nomine dictus avus.
 Penæ dispositas cinerosa per atria ceras:
 Contingerant nulli nulli nomina tanta viro.
 Mica victorem de se vocat; alter Isauras,
 Aut Cretum domitas testificatur opes.
 Numidæ faciunt, illum Messana superbum:
 Numantina traxit ab urbe notans:
 Drusem & nomen Druso Germania fecit.
 Miserum, virtus quam brevis illa fuit!

Si petat à victis; tot sumet nomina Cæsar,
 Quot numero gentes maximus orbis habet.
 Ex uno quidam celebres, aut torquis adepti,
 Aut Corvi titulos auxiliâris habent.
 Magne, tuum nomen rerum est mensura tuarum:
 Sed qui te vicit, nomine major erat.
 Nec gradus est Fabios supra cognominis ullus:
 Illa domus meritis Maxima dicta suis.
 Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
 Hic socium summo cum Jove nomen habet.
 Sancta vocant augusta patres: augusta vocantur
 Templa sacerdotum ritè dicata manu.
 Hujus & augurium dependet origine verbi:
 Et quodcumque sua Jupiter auget ope.
 Augeat imperium nostri ducis; augeat annos:
 Protegat & nostras quærna corona fores.
 Auspicibusque Deis tanti cognominis hæres
 Omne suscipiat, quo pater, urbis onus.
Respiciet Titan actas ubi tertius idus,
 Fient Parrhasiæ sacra relata deæ.
 Nam prius Ausonias matres carpenta vehabant:
 Hæc quoque ab Evândri dicta parente reor.
 Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
 Ingratos nullâ prole novare viros.
 Neve daret partus, ictu temeraria cæco
 Visceribus crescens excutiebat onus.
 Corripuisse patres ausas immitia nuptas,
 Jus tamen ereptum restituisse ferunt.
 Binaque nunc pariter Tegeæ sacra parenti
 Pro pueris fieri, virginibusque jubent:
 Scortea non illi fas est inferre sacello:
 Ne violent puros exanimata focos.
 Si quis amat veteres ritus, assiste præcanti:
 Nomina percipies non tibi nota prius.

Porrima placatur, Postvertaque, sive sorores,
 Sive fugæ comites, Mænali divæ, tuæ,
 Altera quod porro fuerat cecinisse putatur:
 Altera venturum postmodo quidquid erat.
Candida te niveo posuit lux proxima templo,
 Qua fert sublimes alta Moneta gradus:
 Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam:
 Nunc te sacrate constituere manus.
 Furius antiquam populi superator Etrusci
 Voverat; & voti solverat ille fidem.
 Causa, quod à patribus sumptis secesserat armis
 Vulgus; & ipsa suas Roma timebat opes.
 Causa, recens melior, sparsos Germania crines
 Porriget auspiciis, dux venerande, tuis.
 Inde triumphatæ libasti munera gentis,
 Templaque fecisti, quam collis ipsæ, dexæ.
 Hæc tua constituit genitrix, & rebus, & ara,
 Sola toro magni dignâ reperta Jovis.
Hæc ubi transierint, Capricornio Phæbe relicto
 Per juvenis curres signa regentis aquas.
Septimus hinc oriens cum se dimiserit undis,
 Fulgebit toto jam Lyræ nulla polo.
Siderè ab hoc, ignis, venienti nocte, Leonis
 Qui micat in medio pectore, mersus erit.
Ter quater evolvi signantes tempora fastos;
 Nec sementina est ulla reperta dies.
 Cum mihi (sensit enim) lux hæc indicitur, inquit:
 Musa, quid à fastis non sata sacra petis?
 Utque dies incerta sacræ, sic tempore certo
 Seminibus jactis est ubi fetus ager.
 State coronati plenum ad præsepe juveni,
 Cum tepido vestrum vere redibit opus.
 Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
 Omne reformidat frigore vulnus humus.

Villice da requiem terræ, semente peracta:
 Da requiem, terram qui coluere, viris.
 Pagus agat festum: pagum lustrate coloni;
 Et date Paganis annua liba focis.
 Placentur frugum matres, Tellusque, Ceresque
 Farre suo, gravidæ visceribusque suis.
 Officium commune Ceres, & Terra tuentur:
 Hæc præbet causam frugibus, illa locum.
 Consortes operum, per quas correctæ vetustas,
 Quernaque glans victa est utiliore cibo.
 Fructibus immensis avidos satiate colonos;
 Ut capiant cultus præmia digna sui.
 Vos date perpetuos teneris sementibus auctos:
 Nec nova per gelidas usta sit herba nives.
 Cum serimus, cælum ventis aperite serenis;
 Cum latet, æthereâ spargite semen aquâ.
 Neve graves cultis Ceralia donâ, cavete,
 Agmine læsuro depopulentur aves.
 Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis:
 Post messem prædæ copia major erit.
 Interea crescat scabræ rubiginis experts,
 Nec vitio cæli palleat ulla seges.
 Et neque deficiat macie; neque pinguior æquo
 Divitiis pereat luxuriosa suis.
 Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
 Nec sterilis culto surgat avena solo.
 Triticæ fœtus, passuraque farra bis ignem,
 Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
 Hæc ego pro vobis, hæc vos optate coloni;
 Efficiatque ratas utraque diva preces.
 Bella diu tenuere viros; erat aptior ensis
 Vomere: cedebat taurus arator equo.
 Sarcula cessabant: versique in pila ligones,
 Factaque de rastri pondere cassis erat,

Gratia dis, domuique tuæ: religata catenis
 Jam pridem vestro sub pede bella jacent.
 Sub juga bos veniat: sub terras semen aratas.
 Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.

AT quæ venturas præcedit sexta Kalendas,
 Hac sunt Ledæis templa dicata Deis.
 Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum
 Circa Juturnæ composuere lacus.

IPsum nos carmen deduxit pacis ad aram.
 Hæc erit à mensis fine secunda dies.
 Frondibus Actiacis comptos redimita capillos,
 Pax ades: & toto mitis in orbe mane.
 Dum desint hostes, desit quoque causa triumphi.
 Tu ducibus bello gloria major eris.
 Sola gerat miles, quibus arma coercet, arma:
 Canteturque ferâ nil nisi pompa, tuba.
 Horreat Æneadas & primus & ultimus orbis:
 Si qua pacem Romam terra timebit, amet.
 Thura sacerdotes pacalibus addite flammis,
 Albaque perfusâ victima fronte cadat.
 Utque domus, quæ præstat eam, cum pace perennet,
 Ad pia propensos vota rogate Deos.
 Sed jam prima mei pars est exacta laboris;
 Cumque suo finem mense libellus habet.

P. OVIDII

NASSONIS

FASTORUM

LIBER II.

Janus habet finem, cum carmine crescat & annus
 Alter ut it mensis; sic liber alter eat.
 Nunc primum velis, Elegi, majoribus itis:
 Exiguum, memini, nuper eratis opus.
 Ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
 Cùm lusit numeris prima juventa suis.
 Idem sacra cano, signataque tempora fastis.
 Et quis ad hæc illinc crederet esse viam?
 Hæc mea militia est: ferimus, quæ possumus, arma,
 Dextraque non omni munere nostra vacat.
 Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
 Nec bellatoris terga premuntur equi,
 Nec galeâ tegimur, nec acutum cingimur ense;
 (His habilis telis quilibet esse potest.)
 At tua prosequimur studioso pectore, Cæsar,
 Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
 Ergo ades, & placido paulum mea munera vultu
 Respice, pacando si quid ab hoste vacas.
Februa Romani dixerè piamina patres:
 Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
 Pontifices à Rege petunt & flamine lanas,
 Quis veterum lingua Februa nomen era.

Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
 Turbida cum mica farra; vocantur idem.
 Nomen idem ramo, qui casus ab arbore pura,
 Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
 Ipse ego Flaminiam poscentem februa vidi:
 Februa poscenti pinea virga data est. (tur,
 Denique quodcumque est, quo pectora nostra pian-
 Hoe apud intonsos nomen habebat avos.
 Mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
 Omne solum lustrant: idque piamen habent.
 Aut quia placatis sunt tempora pura sepulchris,
 Tunc cum ferale præterierit dies.
 Omne nefas, omnemque mali purgamine causam
 Credebant nostri tollere posse senes.
 Græcia principium moris dedit; illa nocentes
 Impia lustratus ponere facta putat.
 Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
 Cæde per Hæmonias solvit Acastus aquas.
 Vectam frænatis per inane draconibus Ægeus
 Credulus, immerita Phasida fovit ope.
 Amphiaraides Naupacteo Acheloo
 Solve nefas dixit, solvit & ille nefas.
 Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis
 Fluminea tolli posse putatis aqua!
 Sed tamen (antiqui ne nescius ordinis etres)
 Primus, ut est, Jani mensis, & antè fuit.
 Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.
 Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
 Primus erat Jani mensis, quia janua prima est.
 Qui sacer est imis manibus, imus erat.
 Postmodo creduntur spatio distantia longo
 Tempora bis quini continuasse viri.
P Rincipio mensis Phrygiæ contermina matti
 Sospita delubris dicitur aucta novis.

Nunc, ubi sint, quæris, illis sacrata Kalendis
 Templa Deæ? longa procubuerit die.
 Cetera ne simili caderent labefacta ruina,
 Cavît sacrati provida cura Ducis.
 Sub quò delubris sentitur nulla senectus.
 Nec satis est homines, obligat ille Deos.
 Templorum positior, templorum sancte repertor,
 Sit superis, opto, mutua cura tui.
 Dent tibi cælestes, quos tu cælestibus, annos.
 Proque tua maneant in statione domo.
 Tunc quoque vicini lucus celebratur Averni;
 Qua petit, æquoreas advena Tibris aquas.
 Ad penetrare Numæ, Capitolinumque tonantem,
 Inque Jovis summi cæditur arce bidens.
 Sæpè graves pluvias adopertus nubibus æther
 Conchit, aut posita sub nive terra latet.
Proximus Hesperias Titan abiturus in undas,
 Gæmmea purpureis cum juga demet equis;
 Illa nocte aliquis, tollens ad sidera vultum,
 Dicit: Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri?
 Dumque Lyram quærit, mediis quoque terga Leonis
 In liquidas subito mersa notabit aquas.
Quem modo cælatum stellis Delphina videbas,
 Is fugiet visus nocte sequente tuos.
 Seu fuit occultis felix in amoribus index:
 Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
 Quod mare non novit, quæ nescit Ariona tellus?
 Carmine currentes ille tenebat aquas.
 Sæpè sequens agnam, lupus est à voce retentus,
 Sæpè avidum fugiens restitit agna lupum;
 Sæpè canes, leporesque una jacuere sub umbra,
 Et stetit in saxo proxima cerva leæ.
 Et sine lite, loquax, cum Palladis alite, cornix
 Sedit: & accipitri juncta columba fuit.

Cynthia sapè tuis fertur, vocalis Arion,
 Tamquam fraternis obstupuisse modis.
 Nomen Arionum Siculas impleverat urbes,
 Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
 Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
 Atque ita quæsitâ arte ferebat opes.
 Forsitan, infelix, ventos undasque timebas.
 At tibi nave tua tutius æquor erat:
 Namque gubernator districto constitit ense,
 Ceteraque armata conscia turba manu.
 Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, puppim,
 Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.
 Ille metu pavidus, mortem non deprecor: inquit
 Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
 Dant veniam, tidentque moram: capit ille coronam
 Quæ possit crines, Phœbe, decere tuos.
 Induerat Tyrio distinctam murice pallam:
 Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
 Flebilibus numeris veluti, canentia durâ
 Trajectus pennâ tempora, cantat olor.
 Protinus in medias ornatus desillit undas.
 Spargitur impulsa cærulea puppis aqua.
 Inde (sive majus) tergo delphina recurvo
 Se, memorat, oneri supposuisse novo.
 Ille sedet, citharamque tenet, pretiumque vehendi
 Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
 Di pia facta vident: astris delphina recepti
 Jupiter, & stellas jussit habere novem.
Nunc mihi mille sonos, quòque est memoratus
 Achilles,
 Vellem, Mæonide, pectus inesse tuum.
 Dum caninus sacras alterno pectine Nonas;
 Maximus his Fastis accumulatur honos.
 Deficit ingenium, majoraque viribus urgent.

Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
 Quid volui demens Elegis imponere tantum
 Ponderis? heroi res erat ista pedis.
 Sancte Pater Patriæ tibi Plebs, tibi Cusia nomen
 Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
 Res tamen antè dedit: serò quoque vera tulisti
 Nomina: jam pridem tu pater orbis eras.
 Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto,
 Nomen habes; hominum tu pater, ille Deum.
 Romule concedes: facit his tua magna tuendo
 Mœnia: tua dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Cæcinaque sensit:
 Hoc duce, Romanum est Solis utrumque latas.
 Tu breve nescio quid victæ telluris habebas:
 Quodcumque est alto sub Jove, Cæsar habet.
 Tu fapis; hic castas duce se jubet esse maritâs.
 Tu recipis lucò; reppulit ille nefas.
 Vis tibi grata fuit: florent sub Cæsare leges.
 Tu domini nomen; Principis ille tenet.
Te Remus incusat: veniam dedit hostibus ille.
 Cælestem fecit te pater; ille patrem.
Iam puer Idæus media tenus eminent alvo,
 Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
 En etiam, siquis Borean horrere solebat,
 Gaudeat; à Zephyris mitior aura venit.
Quintus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
 Lucifer, & primi tempora veris erunt.
 Ne fallere tamen: restant tibi frigora, restant;
 Magnaque discedens signa relinquet hiems.
Tertia nox veniet: custodem protinus Ursæ
 Aspicias geminos exeruisse pedes.
Inter Hamadryadas jaculatricemque Dianam
 Callisto sacri pars fuit una chori.
 Illa deæ tangens arcus; Quos tangimus, arcus,

Este meæ testes virginitatis, ait.
 Cynthia laudavit; Promissaque foedera serva,
 Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
 Foedera servasset, si non formosa fuisset.
 Cavitt mortales: de Jove crimen habet.
 Mille feras Phœbe silvis venata redibat;
 Aut plus, aut medium sole tenente diem.
 Ut tetigit lucum, (densa niger ilice lucus,
 In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
 Hac, ait, in silva, virgo Tegeæa, lavemus.
 Erubuit falso virginis illa sono.
 Dixerat & Nymphis: Nymphæ velamina ponunt,
 Hanc pudet; & tardæ dat mala signa motæ.
 Exuerat tunicas: uteri manifesta tumore,
 Producitur indicio ponderis ipsa sui.
 Cui Dea, Virgineos perjura Licaoni, cætus
 Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
 Luna novum decies impleras cornibus orbem:
 Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
 Læsa furit Juno, formam mutatque puellæ.
 Quid facis? invito est pectore passa Jovem.
 Utque feræ vidit turpes in pellice vultus;
 Hujus in amplexus Jupiter, inquit, eat.
 Ursa per incultos errabat squallida montes,
 Quæ fuerat summo nuper amata Jovi.
 Jam tria lustra puer furto conceptus agebat;
 Cùm mater nato est obvia facta suo.
 Illa quidem, tanquam cognosceret, astitit amens.
 Et gemit: gemitus verba parentis erant.
 Hanc puer ignarus jaculo fixisset acuto,
 Ni foret in superas raptus uterque domos.
 Signa propinqua micant. Prior est, quam dicimus
 Arcton:
 Arctophylax formam terga sequentis habet.

Sævitt adhuc, canamque adiit Saturnia Tethyn,
 Mænaliæ tactis ne lavet Arcton aquis.
IDibus agrestis fumant altaria Fauni,
 Hic, ubi discretas insula rumpit aquas.
 Hæc fuit illa dies, in qua Vejentibus armis
 Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
 Una domus vires & onus susceperat Urbis:
 Sumunt gentiles arma professa manus.
 Egreditur castris miles generosus ab isdem,
 E quis dux fieri quilibet aptus erat.
 Carmentis portæ dextrâ est via proxima Jano;
 Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet.
 Illâ fama refert Fabios exisse trecentos:
 Porta vacat culpa; sed tamen omen habet.
 Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem;
 (Turbidus hibernis ille fluebat aquis):
 Castrâ loco ponunt: districtis ensibus ipsi
 Tyrrenum valido Marte per agmen eunt.
 Non aliter, quàm cùm Libyca de gente leones
 Invadunt sparsos lata per arva greges.
 Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
 Accipiunt: Thusco sanguine terra rubet.
 Sic iterum, sic sæpè cadunt, ubi vincere aperte
 Non datur, his insidias armaque tecta parant.
 Campus erat: campi claudebant ultima colles;
 Silvaque montanas occulere apta feras.
 In medio paucos armentaque rara relinquunt:
 Cetera virgultis abdita turba latet.
 Ecce; velut torrens undis pluvialibus auctus,
 Aut nive, quæ Zephyro victa tepente fluit,
 Per sata, perque vias fertur; nec, aut antè solebat,
 Riparum clausas margine finit aquas:
 Sic Fabii vallem latis discursibus implent,
 Quodque vident sternunt: nec metus alter inest.

Quò ruitis, generosa domus? malè creditur hosti.
 Simplex nobilitas, perfida tela cave.
 Fraude perit virtus: in apertos undique campos
 Prosiliant hostes, & latus omne tenent.
 Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
 Quidve, quod in misero tempore restet, adest?
 Sicut aper longè silvis latratibus actus
 Fulmine celeres dissipat ore canes;
 Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti,
 Vulneraque alternà dantque feruntque manu.
 Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis;
 Credibile est ipsos consuluisse Deos.
 Nam puer impubes, & adhuc non utilis armis,
 Unus de Fabia gente relictus erat.
 Scilicet ut posses olim, tu Maxime, nasci,
 Cui res cunctando restituenda foret.
Continuata loco tria sidera, Corvus, & Anguis
 Et medius Crater inter utrumque later.
 Idibus illa latent: oriuntur note sequenti:
 Quæ tibi cur tria sint tam sociata canam.
 Fortè Jovi Phœbus festum solemne parabat:
 (Non faciet longas fabula nostra moras.)
 I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur;
 Et tenuem vivis fontibus affer aquam.
 Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
 Tollit, & aëreum pervolat altus iter.
 Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
 Tentat eam rostro, non erat apta legi.
 Immemor imperiî sedisse sub arbore fertur,
 Dum flerent tarda dulcicia poma mora.
 Jamque satur, nigris longum rapit unguibus hydrum;
 Ad dominumque redit; fictaque verba refert;

Hic mihi causa moræ vivarum obsessor aquarum:
 Hic tenuit fontes, officiumque meum.
 Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus? & audes
 Fatidicum verbis fallere velle Deum?
 At tibi, dum latens hærebit in arbore ficus,
 De nullo gelidæ fonte bibantur aquæ.
 Dixit: & antiqui monumenta pereantia facti
 Anguis, Avis, Crater, sidera juncta micant.
Tertia post Idus nudos aurora Lupercos
 Aspicit: & Fanni sacra bicornis erunt.
 Dicite Pierides, sacrorum quæ sit origo:
 Attigerint Latias unde petita domos.
 Pana Deum pecoris veteres coluisse feruntur
 Arcades, Arcadiis plurimus ille jugis.
 Testis erit Pholoë, testes Stymphalides undæ;
 Quique citis Ladon in mare cutrit aquis;
 Cinctaque pinetis nemoris juga Nonagrini,
 Altaque Trœzene, Parrhasiæque nives.
 Pan erat argenti, Pan illic numen aquarum:
 Munus ob incolumes ille ferebat oves.
 Transtulit Evander silvestria numina secum.
 Hic, ubi nunc Urbs est, tunc locus Urbis erat.
 Inde Deum colimus, devectaque sacra Pelagis.
 Flamen ad hæc prisco more dialis aqat;
 Cur igitur currant; & cur, sic currere mos est,
 Nuda ferant positâ corpora veste rogas?
 Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis
 Montibus, & subitas concitat ipse fugas.
 Ipse Deus nudus nudos jubet ire ministros:
 Nec satis ad cursus commoda vestis erat.
 Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur
 Arcades: & Lunâ gens prior ille fuit.
 Vita feris similis, nullos agitata per usus,
 Artis adhuc expertus, & rude vulgus erat,

Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
 Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
 Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus:
 Nulla sub imperio terra colentis erat:
 Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat,
 Ibat ovis lana corpus amicta sua.
 Sub Jove durabant, & corpora nuda gerebant,
 Docta graves imbres & tolerare Notos.
 Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
 Moris, & antiquas testificantur opes.
 Sed, cur præcipuè fugiat velamina Faunus,
 Traditur antiqui fabula plena joci.
 Forte comes dominæ juvenis Tiryntius ibat:
 Vidit ab excelso Faunus utrumque jugo.
 Vidit, & incaluit, Montanaque numina, dixit,
 Nil mihi vobiscum est: hæc meus ardor erit.
 Ibat odoratis humeros perfusa capillis
 Mæonis, aurato conspicienda sinu.
 Aurea pellebant tepidos umbracula soles,
 Quæ tamen Herculeæ sustinere manus.
 Jam Bacchi nemus, & Tmoli vineta tenebat
 Hesperus, & fusco roscibus ibat equo:
 Antra subit tofis laqueata & pumice vivo.
 Garrulus in primo limine rivus erat.
 Dumque parant epulas, potandaque vina ministri;
 Cultibus Alciden induit illa suis.
 Dat tennes tunicas Gætulo murice tinctas,
 Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
 Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
 Ut posset magnas exeruisse manus,
 Fregerat armilas non illa ad brachia factas:
 Scindebant magni vincula parva pedes.
 Ipsa capit clavamque gravem, spoliūque leonis:
 Conditaque in pharetra tela minora sua.

Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,
 Et positis juxta se cubuere toris.
 Causa, repertori vitis quia sacra parabant,
 Quæ fecerunt purè, cum foret orta dies.
 Noctis erat medium (quid non amor improbus
 audet?)
 Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
 Utiq; videt comites somno vinoque solutos,
 Spem capit in dominis esse soporis idem.
 Intrat: & huc illuc temerarius errat adulter,
 Et præfert cautus, subsequiturque manus.
 Venerat ad strati captata cubilia lecti,
 Et felix prima forte fururus erat.
 Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
 Vellera; pertimuit, substinuitque manus.
 Attonitusque metu reddiit: ceu sæpè viator
 Turbatum viso rettulit angue pedem.
 Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
 Mollia, mendaci decipiturque nota.
 Ascendit: spondaque sibi propiore recumbit:
 (Et tumidum cornu durius inguen erat).
 Interea tunicas ora subducit ab ima:
 (Horrebant densis aspera crura pillis).
 Cetera tentantem cubito Tiryntius heros
 Reppulit: è summo decidit ille toro.
 Fit sonus: inclamat comites, & lumina poscit
 Mæonis; illatis ignibus acta patent.
 Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto:
 Memoraque de dura vix sua tollit humo.
 Rider & Alcides, & qui videre jacentem:
 Rider amatorem Lyda puella suum.
 Vestre Deus usus, salientes lumina vestes
 Non amat, & nudos ad sua sacra vocat,
 Adde peregrinis causas, mea Mussa, Latinas,

Inque suo noster pulvere currat equus.
 Cornipedi Fauno cæsa de more capellâ,
 Venit ad exiguas turba vocatâ dapes:
 Dumque sacerdotes verubus transsuta sallignis
 Extra parant, medias sole tenente vias;
 Romulus, & frater, pastoralisque juvenus
 Solibus, & campo corpora nuda dabant.
 Cæstibus, & jaculis & nisso pondere saxi
 Brachia per lusus experienda dabant.
 Pastor ab excelso, per devia rura juvenus,
 Romule, prædones, & Reme; dixit, agunt.
 Longum erat armari: diversis exit uterque
 Partibus; occursu præda recepta Remi est.
 Ut rediit; verubus stridentia detrahit exta:
 Atque, ait, Hæc certe non nisi victor edet.
 Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc
 Romulus, & mensas, ossaque nuda videt.
 Risit; & indoluit, Fabios potuisse Remumque
 Vincere; Quintilios non potuisse suos.
 Fama manet facti: posito velamine currunt,
 Et memorem famam, quod benè gessit, habet.
 Forsitan & quæras cur sit locus ille Lupercal?
 Quæve diem tali nomine causa notet?
 Sylvia Vestalis cælestia semina partu
 Ediderat, patruo regna tenente suo.
 Is jubet auferri parvos, & in amne necari;
 Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
 Jussa recusantes peragunt lacrymosa ministri.
 Flent tamen, & geminos in loca jussa ferunt.
 Albula, quem Tyberim mersus Tyberinus in undis
 Reddidit, hybernis fortè tumebat aquis.
 Hic ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,
 Quaque jacent valles, Maxime Circe, tuæ.
 Hic ubi venerunt (neque enim procedere possunt

Longius) ex illis unus an alter ait:
 Ah quàm sunt similes! ah quàm formosus uterque!
 Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
 Si genus arguitur vultu; (nisi fallit imago)
 Nescio quem è vobis suspicor esse Deum.
 At si quis vestræ Deus esset originis auctor;
 In tam præcipiti tempore ferret opem.
 Ferret opem certè, si non ope mater egeret:
 Quæ facta est uno mater & orba die.
 Nata simul, moritura simul, simul ite sub undas
 Corpora, desierat: deposuitque sinu.
 Vagierant ambo pariter: sensisse putares.
 Hi redeunt undis in sua tecta genis.
 Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
 Heu quantum fati parva tabella tulit!
 Alveus in limo silvis appulsus opacis,
 Paulatim fluvio deficiente, sedet.
 Arbor erat: remanent vestigia: quæque vocatur
 Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.
 Venit ad expositus (mirum!) lupa foeta gemellos.
 Quis credat, pueris non nocuisse feram?
 Non nocuisse parum est: prodest quoque; quos lupa
 nutrit,
 Perdere cognatæ sustinere manus.
 Constitit, & cauda teneris blanditur alumnis,
 Et fingit lingua corpora bina sua.
 Martes satos scires; timor abfuit: ubera ducunt,
 Nec sibi promissa lactis aluntur ope.
 Illa loco nomen fecit; locus ille Lupercis.
 Magna dati nutrix præmia lactis habet.
 Quid vetat Arcadio dictos à monte Lupercos?
 Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.
 Nupta quid expectas? non tu pollutibus herbis
 Nec prece, nec magico cœrmine mater eris.

Excipe secundæ patienter verbera dextræ:
 Jam socer optatum nomen habebit avi.
 Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritæ
 Reddebant uteri pignora rara sui.
 Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas
 Romulus; (hoc illo sceptrâ tenente fuit:)
 Si mea non vires, sed bellum injuria fecit;
 Utilius fuerat non habuisse nurus.
 Monte sub Esquillo multis inciduus annis
 Junonis magnæ nomine locus erat.
 Huc ubi venerunt, pariter nuptæque virique,
 Suppliciter posito procubere genu.
 Cum subito notæ tremuere cacumina silvæ:
 Et Dea per lucos mira locuta suos:
 Italidas matres, inquit, sacer hircus inito.
 Obstupuit dubio territa turba sono.
 Augur erat, (nomen longis intercidit annis)
 Nuper ab Etrusca venerat exul humo.
 Ille caprum mactat: jussæ sua terga puellæ
 Pellibus exsectis percutienda dabant.
 Luna resumebat decimo nova cornua mense,
 Virque pater subito, nuptaque mater erat.
 Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus:
 Aut quia principium tu Dea lucis habes.
 Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis:
 Maturumque utero molliter aufer onus.
ORta dies fuerat; tu desine credere ventis:
 Perdidit illius temporis aura fidem.
 Flamina non constant; & sex reserata diebus
 Carceris Æolii janua lata patet.
Jam levis obliqua subsedit Aquarius urna.
 Proximus æthereos excipe, Piscis equos.
 Te memorant fratremque tuum (nam juncta micatis
 Signa) duos tergo sustinuisse Deos.

Terribilem quondam fugiens Typhona Dione
 Tunc, cum pro cælo Jupiter arma tulit;
 Venit ad Euphratem comitata Cupidine parvo,
 Inque Palestinæ margine sedit aquæ.
 Populus, & cannæ riparum summa tenebant,
 Spemque dabant salices, hos quoque posse regi.
 Dum latet, insonuit vento nemus, illa timore
 Pallet: & hostiles credit adesse manus.
 Utque sinu tenuit natum, Succurrite Nymphæ,
 Et Dis auxilium ferte duobus, ait.
 Nec mora; prosiluit: pisces subiere gemelli,
 Pro quo nunc, cernis, sidera numen habent.
 Inde nefas dicunt genus hoc imponere mensis
 Nec violenti tumidi piscibus ora, Syri.
PRoxima lux vacua est. At tertia dicta Quirino.
 Qui tenet hoc nomen, Romulus antè fuit.
 Sive quod hasta Quiris priscis est dicta Sabinis:
 (Bellicus à tello venit in astra Deus).
 Sive suo regi nomen posuerat Quirites:
 Seu quia Romanis junxerat ille Cures.
 Nam patet arripotens postquam nova mœnia vidit,
 Multaque Romuleâ bella peracta manu;
 Jupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
 Sanguinis officio non eget illa mei.
 Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
 Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
 Unus erit, quem tu tolles in cærule cæli,
 Tu mihi dixisti: sint rata dicta Jovis.
 Jupiter annuerat: nutu tremefactus uterque
 Est polus: & cæli pondera movit Atlas.
 Est locus, antiqui Capræ dixere paludem:
 Fortè tuis illic, Romule, jura dabas.
 Sol fugit, & remouent subeuntia nubila cælum,
 Et gravis effusis decidit imber aquis.

Hinc tonat, hinc missis abruptitur ignibus æther.
 Fit fuga: Rex patris astra petebat equis.
 Luctus erat, falsæque patres in crimine cædis,
 Hæssissetque animis forsitan illa fides:
 Sed procul è longa veniebat Julius Alba:
 Lunaque fulgebat: nec facis usus erat.
 Cùm subito motu nubes tremuere sinistrae.
 Rettulit ille gradus: horruerantque comæ.
 Pulcher, & humano major, trabeaque decorus
 Romulus in media visus adessee via:
 Et dixisse simul: Prohibe lugere Quirites;
 Ne violent lacrymis numina nostra suis.
 Thura ferant, placentque novum pia turba Quirinum.
 Et patrias artes militiamque colant.
 Jussit: & in tenues oculis evanuit auras.
 Convocat hic populos, jussaque verba refert.
 Tempia Deo fiunt; collis quoque dictus ab illo est,
 Et referunt certi sacra paterna dies.
 Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
 Accipe, parva quidem causa, sed apta, subest.
 Non habuit doctos tellus antiqua colonos:
 Lassabant agiles aspera bella viros.
 Plus erat in gladio quam curvo laudis aratro:
 Neglectus domino pauca ferebat ager.
 Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant,
 Primitias Cereri farra resecta dabant,
 Usibus admoniti flammis torrenda dederunt.
 Multaque peccato damna tulere suo.
 Nam modò verrebant nigras pro farre favillas,
 Nunc ipsas ignes corripuere casas.
 Facta dea est Fornax: leti Fornace coloni
 Orant, ut fruges temperet illa suas.
 Curio legitimis tunc Fornacalba verbis
 Maximus indicit: nec stata sacra facit.

Inque foro multa circum pendente tabella
 Signatur certa Curia quæque nota.
 Stultaque pars populi quæ sit sua Curia nescit:
 Sed facit extrema sacra relicta die.
Est honor & tumulis animas placare paternas,
 Parvaque in exstructas munera ferre Pyras.
 Parva petunt Manes, pietas pro divite grata est
 Munere; non avidos Stryx habet ima Deos.
 Tegula porrectis satis est velata coronis,
 Ei sparsæ fruges, parvaque mica salis;
 Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ.
 Hæc habeat media testa relicta via.
 Nec majora veto: sed & his placabilis umbra est.
 Adde preces, positis & sua verba focus,
 Hunc morem Æneas pietatis idoneus actor
 Attulit in terras, juste Latine, tuas.
 Ille patris Genio solennia dona ferebat:
 Hinc populi ritus edidicere novos.
 Ad quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
 Bella: parentales deseruere dies.
 Non impune fuit: nam dicitur omine ab isto
 Roma suburbanis incaluisse rogis.
 Vix equidem credo: bustis exisse feruntur,
 Et tacitæ quæsti tempore noctis avi.
 Perque vias Urbis latosque ululasse per agros
 Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
 Post ea præteriti tumulis redduntur honores.
 Prodigilisque venit funeribusque modus.
 Dum tamen hæc fiunt; viduæ cessate puellæ:
 Expectet puros pinea tæda dies.
 Nec tibi, quæ cupidæ matura videre matri;
 Comat virgineas hasta recurva comas.
 Conde tuas, Hymenæe, faces, & ab ignibus atris
 Aufer, habent alias mœsta sepulcra faces.

Di quoque templorum foribus celentur opertis
 Thure vacent aræ : stentque sine igne foci.
 Nunc animæ tenues, & corpora functa sepulcris
 Errant : nunc posito pascitur umbra cibo.
 Nec tamen hoc ultra, quam quot de mense supersunt
 Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
 Hanc, quia justa ferunt, dixere Feralia lucem,
 Ultima placandis Manibus illa dies.
 Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
 Sacra facit Tacitæ ; nec tamen ipsa tacet.
 Et digitis tria thura tribus sub limine ponit,
 Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
 Tunc cantata tenent cum fusco licia plumbo,
 Et septem nigras versat in ore fabas.
 Quodque pice astrinxit, quod acu trajecit athena,
 Obsutum menta torret in igne caput.
 Vina quoque instilat ; vini quodcumque relictum est
 Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa bibit.
 Hostiles linguas, inimicaque vinximus ora,
 Dicit discedens ; ebriaque exit anus.
 Forsitam à nobis, quæ sit dea Muta ? requires.
 Disce per antiquos quæ mihi nota senes.
 Jupiter immodico Juturnæ victus amore
 Multa tulit tanto non patientia Deo.
 Illa modo in silvis inter coryleta jacebat ;
 Nunc in cognatas desiliebat aquas.
 ConvoCAT hic Nymphas Latium quæcumque tenebant,
 Et jacit in medio talia verba choro :
 Invidet ipsa sibi, vitatque quod expedit illi,
 Vestra soror, summo concubuisse Deo.
 Consultæ ambobus : nam quæ mea magna voluptas,
 Utilitas vestræ magna sororis erit.
 Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
 Ne sua fluminea corpora mergat aqua.

Dixerat : annuerant Nymphæ Tyberinides omnes,
 Quæque colunt thalamos, Illa diva, tuos.
 Fortè fuit Nais, Lara nomine : prima sed illi
 Dicta bis, antiquum syllaba nomen erat.
 Ex vitio positum, sæpè illi dixerat Almo,
 Nata, tene linguam : nec tamen illa tenet.
 Quæ simul ac terigit Juturnæ stagna sororis ;
 Effuge, ait, ripas : dicta refertque Jovis.
 Illa etiam Junonem adiit : miserataque nuptas,
 Naida Juturnam vir tuus, inquit, amat.
 Jupiter intumuit ; quaque est non usa modestè,
 Eripit huic linguam : Mercuriumque vocat.
 Dum hanc ad Manes : locus ille silentibus aptus,
 Nympha, sed infernæ Nympha paludis erit.
 Jussa Jovis fiunt ; accepit lucus euntes.
 Dicitur illa duci tunc placuisse suo.
 Vim parat hic, vultu pro verbis illa precatur,
 Et frustra muto nititur ore loqui.
 Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant,
 Et vigilant nostra semper in æde Lares.
PRoxima cognati dixere Charistia cari,
 Et venit ad socios turba propinqua Deos.
 Scilicet à tumulis, & , qui periere propinquis,
 Protinus ad vivos ora referre juvat.
 Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
 Adspicere, & generis dinumerare gradus.
 Innocui veniant : procul hinc procul impius esto
 Frater, & in partus mater acerba suos :
 Cui pater est vivax, qui matris digerit annos ;
 Quæ premit invisam socrus iniqua nurum.
 Tantalidæ fratres absint, & Jasonis uxor ;
 Et quæ ruricolis semina tosta dedit.
 Et soror, & Progre, Tereusque duabus iniquus :
 Et quicumque suas per scelus anget opes.

Dis generis date thura boni : Concordia fertur
 Illa præcipuè mitis adesse die.
 Et libat dapes, ut grati pignus amoris
 Nutriat intinctos missa patella cibos.
 Jamque ubi suadebit placidos nox humida somnos,
 Larga precatori sumite vina manu.
 Et, benè vos, benè tu patriæ pater optime Cæsar,
 Dicite, suffusso per sacra verba mero.
NOx ubi transierit solito celebretur honore,
 Separat indicio qui Deus arma suo.
 Termine sive lapis, sive es defossus in ægro
 Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes.
 Te duo diversa domini de parte coronant.
 Binaque sarta tibi, binaque dona ferunt.
 Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
 Sumptum de tepidis ipsa colona focis.
 Ligna senex minuit; concisaque construit altè,
 Et solida ramos figere pugnat humo.
 Tum sicco primas irritat cortice flammæ,
 Stat puer, & manibus lata canistra tenet.
 Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes:
 Porrigit incisos filia parva favos.
 Vina tenent alii: libantur singula flammis.
 Spectant, & linguis candida turba favent.
 Spargitur & cæso commantur Terminus agno:
 Nec queritur, lactans cum sibi porca datur.
 Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex,
 Et cantat laudes, Termine sancte, tuas.
 Tu populos, urbesque, & regna ingentia, finis:
 Omnis erit sine te litigiosus ager.
 Nulla tibi ambitio est, nullo corrumpere auro:
 Legitimâ servas credita rura fide.
 Si tu signasses olim Thyreatida terram;
 Corpora non letho missa trecenta forent:

Nec foret Othryades congestis tectus in armis.
 O quantum patriæ sanguinis ille dedit!
 Quid nova cùm fierent Capitolia? nempe Deorum
 Cuncta Jovi cessit turba locumque dedit.
 Terminus (ut memorant veteres) inventus in æde
 Restitit: & magno cum Jove templa tenet.
 Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
 Exiguum templi tecta foramen habent.
 Termine, post illud levitas tibi libera non est.
 Qua positus fueris in statione, manè:
 Nec tu vicino quidquam concede roganti;
 Ne videre hominem præposuisse Jovi.
 Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris;
 Clamato, Tuus est hic ager, ille tuus.
 Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
 Quondam Dardanio regna petita duci.
 Illa lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
 Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
 Gentibus est aliis tellus data limite certo;
 Romanæ spatium est Urbis, & Orbis idem.
NUNC mihi dicenda est regis fuga; traxit ab illa
 Sextus ab extremo nomina mense dies.
 Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
 Regna: vir injustus; fortis ad arma tamen.
 Ceperat hic alias, alias everterat urbes,
 Et Gabios turpi fecerat arte suos.
 Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
 In medios hostes nocte silente venit,
 Nudarunt gladios; Occidite, dixit, inermem:
 Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusque pater,
 Qui mea crudeli laceravit verbera terga;
 (Dicere ut hoc posset verbera passus erat).
 Luna fuit: spectant juvenem, gladiosque recondunt;
 Tergaque, deducta veste, notata vident.

Flent quoque; & ut secum tueatur bella precantur;
 Callidus ignaris annuit ille viris,
 Jamque potens, misso genitorem appellat amico,
 Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
 Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
 Sectus humum rivo lene sonantis aquæ:
 Illic Tarquinius mandata latentia nati
 Accipit & ulna lilia summa metit.
 Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
 Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
 Nec mora: principibus cæsis ex urbe Gabina,
 Traduntur ducibus mœnia nuda suis.
 Ecce (nefas visu) mediis altariibus anguis
 Exit, & extinctis ignibus exta rapit.
 Consultitur Phœbus; sors est ita reddita: Matri
 Qui dederit primus oscula, victor erit.
 Oscula quisque suæ matri properata dederunt,
 Non intellecto credula turba Deo.
 Brutus erat stolti sapiens imitator, ut esset
 Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
 Ille jacens pronus matri dedit oscula Terræ;
 Creditus offenso procubuisse pede.
 Cingitur intereâ Romanis Ardea signis,
 Et patitur longas obsidione moras.
 Dum vacat, & metuunt hostes committere pugnam;
 Luditur in castris: otia miles agit.
 Tarquinius juvenis socios dapibusque meroque
 Accipit: ex illis rege creatus ait.
 Dum nos sollicitos pigro tenet Ardea bello,
 Nec sinit ad patrios arma referre Deos;
 Ecquid in officio tōrus est socialis? & ecquid
 Conjugibus nostris mutua cura sumus?
 Quisque suam laudat: studiis certamina crescent;
 Et fervet multo linguaque corque mero.

Surgit cui dederat clarum Collatia nomen;
 Non opus est verbis, credite rebus, ait.
 Nox superest; tollamur equis, urbemque petamus;
 Dicta placent: frænis impediuntur equi.
 Pertulerant dominos. Regalia protinus illi
 Tecta petunt: custos in fore nullus erat.
 Ecce nurum regis fuis per colla coronis
 Inveniunt posito pervigilare mero.
 Inde cito passu petitur Lucretia; cujus
 Ante torum calathi, lanaque mollis erat.
 Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant
 Inter quas tenui sic ait illa sono:
 Mittenda est domino (nunc nunc properate puellæ)
 Quamprimum nostrâ facta lacerna manu.
 Quid tamen auditis? (nam plura audire potestis):
 Quantum de bello dicitur esse super?
 Postmodò vincita cades: melioribus; Ardea, restas,
 Improba; quæ nostros cogis abesse viros.
 Sint tantum reduces; sed enim temerarius ille
 Est meus; & stricto qualibet ense ruit.
 Mens abit, & morior, quoties pugnantis imago
 Me subit; & gelidum pectora frigus habet.
 Desinit in lacrymis: inceptaque fila remisit,
 In gremio vultum deposuitque suo.
 Hoc ipsum decuit: lacrymæ cecidere pudicæ;
 Et facies animo dignaque parque fuit.
 Pone metum; veni, conjux ait, illa revixit,
 Deque viri collo dulce pependit onus.
 Interea juvenis furiales regius ignes
 Concipit, & cæco raptus amore furit.
 Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
 Quique aderat nulla factus ab arte decor.
 Verba placent, & vox, & quod corrumpere non est:
 Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.

Jam dederat cantum lucis prænantius ales,
 Cùm referunt juvenes in sua castra pedem,
 Carpitur attonitos absentis imagine sensus
 Ille: recordanti plura magisque placent.
 Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevitis
 Injectæ collo sic jacuere comæ:
 Hos habuit vultus: hæc illi verba fuerunt:
 Hic color, hæc facies, hic decolor oris erat.
 Ut solet à magno fluctus languescere flatu:
 Sed tamen à vento, qui fuit, unda tumet:
 Sic, quamvis aberat placitæ præsentia formæ,
 Quem dederat præsens forma, manebat amor.
 Ardet; & injusti stimulis agitatus amoris,
 Comparat indigno vimque metumque toro.
 Exitus in dubio est; Audebimus ultima, dixit,
 Viderit: audentes Forsque Deusque juvat.
 Cepimus audendo Gabios quoque, talia fatus
 Ense latus cinxit, tergaque pressit equi.
 Accipit æratâ juvenem Collatini porta;
 Condere jam vultus sole parante suos.
 Hostis ut Hospes init penetralia Collatini:
 Comiter excipitur: sanguine junctus erat.
 Quantum animis erroris inest! parat inscicia rerum
 Infelix epulas hostibus illa suis.
 Functus erat dapibus: poscuat sua tempora somnum.
 Nox erat: & tota lumina nulla domo.
 Surgit, & aurata vagina liberat ensem,
 Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
 Utque torum pressit, Ferrum Lucretia mecum est,
 Natus, ait, Regis, Tarquiniusque vocor.
 Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
 Aut aliquid toto pectore mentis habet.
 Sed tremit, ut quondam stabulis deprehensa relictis,
 Parva sub infesto cum jacet agna lupo,

Quid faciat? pugnet? vincetur foemina pugnant;
 Clamet? at in dextra, qui vetet, ensis erat.
 Effugiat? positis urgentur pectora palmis;
 Tunc primum externa pectora tecta manu.
 Instat amans hostis, precibus, pretioque, minisque.
 Nec prece, nec pretio, nec mover ille minis.
 Nil agis: Eripiam, dixit, pro crimine vitam:
 Falsus adulterii testis aduler ero.
 Interimam famulum, cum quo deprehensa fereris.
 Succubuit famæ victa puella metu.
 Quid victor gaudes? hæc te victoria perdet.
 Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
 Jamque erat orta dies: passis sedet illa capillis;
 Ut solet ad nati mater itura rogum.
 Grandævumque patrem fido cum conjuge castris
 Evocat: & posita venit uterque mora.
 Utque vident habitum; quæ luctus causa requirunt,
 Cui pareat exequias, quòve sit icta malo.
 Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
 Ora; fluunt lacrymæ more perennis aquæ.
 Hinc pater, hinc conjux lacrymas solantur, & orant,
 Indicet: & cæco flentque paventque metu
 Ter conata loqui, ter destitit, ausaque quarto;
 Non oculos ideo sustulit illa suos.
 Hoc quoque Tarquinio debebimus; eloquar, inquit,
 Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
 Quæque potest narrat: restabant ultima; flevit,
 Et matronales erubuere genæ.
 Dant veniam genitor facto conjuxque coactæ.
 Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
 Nec mora; celato fixit sua pectora ferro:
 Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
 Tunc quoque jam moriens, ne non procumbat honestè
 Respicit; hæc etiam cura cadentis erat.

Ecce super corpus communia damna gementes,
 Obliti decoris virque paterque jacent.
 Brutus adest; tandemque animo sua nomina fallit:
 Fixaque semianimi corpore tela rapit.
 Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
 Edidit impavidos ore minante sonos:
 Per tibi ego hunc juro fortem, castumque cruorem,
 Perque tuos manes, qui mihi numen erunt,
 Tarquinius profuga poenas cum stirpe daturum.
 Jam satis est virtus dissimulata diu.
 Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit.
 Visaque concussa dicta probare coma.
 Fertur in exequias animi matrona virillis;
 Et secum lacrymas, invidiamque trahit.
 Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
 Concitat, & regis facta nefanda refert.
 Tarquinius cum prole fugit: capit annua consul
 Jura: dies regnis illa suprema fuit.
Fallimur? an veris prænuntia venit hirundo,
 Et metuit, ne qua versa recurat hiems;
 Sæpè tamen, Progne, nimium prosperasse querèris:
 Virque tuo Tereus frigore lætus erit.
Jamque duæ restant noctes de mense secundo,
 Marsque citos juncitís curribus urget equos.
 Ex vero positum permansit Equiria nomen:
 Quæ Deus in campo perspicit ipse suo.
 Jure venis Gravide: locum tua tempora poscunt,
 Signatusque tuo nomine mensis adest.
 Venimus in portum, libro cum mense peracto,
 Naviget hinc alia jam mihi linter aqua.

P. OVIDII

NASSONIS

FASTORUM

LIBER III.

Bellice depositis clypeo paulisper & hasta.
 Mars, ades, & nitidas caside solve comas.
 Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetæ:
 A te, qui canitur, nomina mensis habet.
 Ipse vides manibus peragi fera bella Minervæ.
 Non minus ingenuis artibus illa vacat.
 Palladis exemplo ponendæ tempora sume
 Cuspidis, invenies & quid inermis agas.
 Tunc quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
 Cepit; ut huic Urbi semina magna dares.
 Silvia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
 Sacra lavaturas manè petebat aquas,
 Ventum erat ad mollem declivo tramite ripam;
 Ponitur è summa fictilis urna coma.
 Fessa resedit humo, ventosque accepit aperto
 Pectore, turbatas restituitque comas.
 Dum sedet, umbrosæ salices, volucresque canoræ
 Fecerunt sonos, & leve murmur aquæ.
 Blanda quies furtim victis obrepsit ocellis:
 Et cadit à mento languida facta manus.
 Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupita:
 Et sua divina furia sefellit ope.